

HET
MEDAILLON
GESPEELD
DOOR
KLAS 8b

24-26-6

'84.

H E T M E D A I L L O N

Geschreven voor klas 8b van de Zeister Vrije School 1984 S.T. Rinsema.

Inhoud

Als een meester-schilder in de 17e-eeuw een portret van Jonkvrouwe Therèse van Henegouwen schildert, valt zijn blik op het medaillon om haar hals. Therèse vertelt dan over dit medaillon, dat zij van haar grootvader Henrik gekregen heeft.

Het verhaal dat zij vertelt speelt zich af op het toneel; U ziet haar grootvader Henrik met het medaillon dat hij weer van zijn moeder kreeg.

Het is rond 1570. Philips II, de Spaanse koning, heft hoge belastingen en wil Holland onder de roomse duim houden. De tijd is zeer onrustig, er heerst grote armoede en het calvinisme krijgt tegen de verdrukking in steeds meer aanhangers.

Margaretha van Parma kondigt - namens haar broer Philips - steeds strengere maatregelen af tegen oproerkraaiers en andersdenkenden.

De hollandse edelen onder aanvoering van Willem van Oranje komen hiertegen in verzet en voeren een heftige strijd voor de vrijheid. De vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van godsdienst.

U ziet in allerlei bedrijven hoe het leven van alledag zich zo rond 1570 afspeelde, op de markt, op de boten van de geuzen, op straat.

U neemt een kijkje bij de heer van Brederode en zijn dochter Gasparde thuis, U gaat op bezoek bij zijn dienstmaagd Claerken en haar ouders.

In deze roerige tijden van hagepreken en inquisitie, speelt het verhaal zich af vol onverwachte wendingen en romantiek.

Laat U meevoeren in de spannende ontwikkelingen die U het geheim van het medaillon zullen onthullen.....

Decors en belichting: Martien Schwenke, Frank Oosthoek, Jos de Hessele; muziek: Leonard van Goudoever, Nolda Broekstra, klavecimbel: Gerard van den Dool, kostuums: Brit Caljé, Gerry Bôger; Grime: Christie Rosseel, Miriam Jansen.
Fluit: Rosa Timmers; cello: Sonja
Copijn; viool: Githa Schrevel

P R O L O G:

Personen: Schilder Johannes, Joost (een jongen die bij hem in de leer is),
Jonkvrouw Therèse van Henegouwen, vader, moeder, Henrik, Claerken,
Jonkvrouw Gasparde van Brederode, vroedvrouw.

(Schilder komt binnen en maakt alles klaar in zijn atelier. Joost verschijnt)

Joost: De jonkvrouw is aangekomen, meester.

Schilder: Bonjour, mademoiselle Therèse. Ik verwachtte U. Komt U binnen in mijn atelier. Joost, probeer nog iets meer van die achtergrond met dat rivierlandschap uit te werken. Je weet, het geheel moet volgende maand af zijn.

Joost: Goed, meester.

Schilder: Ik kom straks kijken. (Joost verdwijnt)

Therèse: Heeft mijn vader...

Schilder: Alle afspraken omtrent de kosten, termijn van de opdracht zijn gemaakt. Neem plaats, mademoiselle. Zo...iets meer naar die kant graag. Ja, zo kan ik U het beste schetsen.

Therèse (na enige tijd): Zal het lang duren eer het portret klaar is?

Schilder: Och, dat hangt af van hoe we samen de tijd doorkomen. Maar...als ik vragen mag, mademoiselle. Wat hebt U daar wat zo schittert en blinkt?

Therèse: Wat bedoelt U?

Schilder: Dat ge daar om Uw hals draagt.

Therèse: O, het medaillon...

Schilder: Vreemd, ik kan mijn blik er niet van afwenden. Ieder moment kijk ik er weer naar. Staat er iets in als ik vragen mag?

Therèse (opent het): Een een madonna met kind.

Schilder: Waar hebt ge het vandaan als ik zo onbescheiden mag zijn.

Therèse: Het is een familiestuk. Ik kreeg het van mijn grootvader en ... ach...daar is een hele geschiedenis aan verbonden.

Schilder: Vertel het mij mademoiselle. Ik zou het graag van U horen.

Therèse: Wilt ge dat werkelijk? Het is een heel verhaal. Nu goed, ik vertrouw het U toe.

DOEK OPEN Het begon allemaal zo'n honderd jaar geleden op een koude winteravond. (Muziek begint: Valerius nr. 1. Spel in de vorm van pantomime.

Vader en moeder verschijnen. Vroedvrouw komt van de andere kant. Zij draagt een mand en geeft dit samen met het medaillon. Zij spelen tot de muziek uit is).

Therèse: He - werd Henrik genoemd.

(H. verschijnt) Toen hij ouder werd, bleek dat hij in zijn handelen vaak een hele eigen weg ging. kregen de ouders nog een dochter, Claerken. (Komt op) Toen zij veertien was, werd zij dienstmeisje bij de Heer van Brederode, die op zijn beurt een dochter Gasparde had ongeveer Claerkens leeftijd. (Komt eveneens op) Claerken was altijd samen met de jonkvrouw en de twee werden onafscheidelijk van elkaar.

DOEK DICHT: (Valerius nr. 1)

Schilder: Maar was dat niet de tijd van die woelingen en hagepreken?

Therèse: Ja, alles had met elkaar te maken. Het was een hele andere tijd dan nu. En mijn grootvader had er niet de aard na om stilzwijgend aan de kant te blijven staan toekijken. Hij was diep gegriefd om de wantoestanden van de Inquisitie en wilde iets doen tegen al dat onrecht.

Schilder: En de ouders?

Therèse: O, het waren rechtgeaarde katholieken van die tijd. Dat gaf best perikelen. En vergeet niet: die armoede. En dan nog van begin af aan Henriks genegenheid voor de jonkvrouw bij wie Claerken diende.

Schilder: Gasparde?

Therèse: Ja.

Schilder: Wist Henrik zelf iets af van het medaillon?

Therèse: Nee, maar door zijn aard gaf hij zijn ouders ook niet de kans iets te vertellen. En die armoede. Wat je niet allemaal verzinnen moest om aan de kost te komen.

Schilder: Tja, bij zo'n armoe wordt je wel vindingrijk. Reken maar dat de rasp- en spinhuizen toen ook al goed vol zaten.

Therèse: Zo'n jaarmarkt bijvoorbeeld. Zoals het daar toeging en allerlei volk van her en der bijeen kwam.

DOEK OPEN:

S C E N E 1 : DE JAARMARKT .

Personen: Zigeunerin, kwakzalver met twee assistenten, blinde vioolspeler, bedelaar, handelaren in groente en vis, vrouw, boer, tweede boer, Henrik, Claerken, spaanse soldaat, voorbijganger, veel volk, twee dronkaards, Floris den Vlaming, nog meer spaanse soldaten.

(Markttafereel: Een komen en gaan van mensen, al dan niet in gesprek of hun waar aanprijzend. Zichtbaar wordt truccage van een bedelaar. Kwakzalver op verhoging trekt tanden en kiezen. Blinde speelt jammerklacht op een viool om geld).

Zigeunerin: Man, speel eens wat anders op je viool. Hee, hoor je me ?

Zo lukt het nooit en krijg je geen rooie duit. Kun je me begeleiden ?

Luister. Lied nr. 2

(Zigeunerin zingt en danst. Violist valt in. Omstanders klappen en gooien geld in het bakje)

Zigeunerin: Zie je, zo moet je dat doen. (Zij trekt zich terug en leest de hand)
Kwakzalver stopt en pakt allerlei flesjes uit. Fluisterend met beide compagnons op het voortoneel. Het spel begint als de chef terug is op zijn post.)

Man: Aaaaaah.....

Tweede man: Hij gaat dood, hij gaat dood. Help hem ondersteunen. Help...

(Mensen stromen toe om hem op te vangen)

Kwakzalver: Wat is er gebeurd ? Wat is er ? Geen paniek geen paniek Aan de kant. Wat is het, dat ge zo vreselijk jammert ?

Tweede man: Vanmorgen vertrokken wij, mijn buurman en ik voor dag en dauw naar de jaarmarkt om hier ons kleinvee te verkopen. Hij klaagde al de hele tijd . En nu hier krijgt hij ineens zulke vreselijke krampen. O, hij gaat vast en zeker dood. Wat moet ik zijn vrouw en kinderen dan zeggen ?

Kwakzalver: Wees gerust waarde man. Bedaar. Ziet hier ik ben chirurgijn en ik zal zien wat ik voor u kan doen. Waar zit de pijn? Hier? Nee hier? Daar?

Man: Aaaaah....

Kwakzalver: Nee, 't is jammer... D'r is niks meer aan te doen. Het zal er uitgesneden moeten worden. Geef mijn tas eens aan met de instrumenten. Nee wacht... Het snijden overleeft hij toch niet meer. God hebbe zijn ziel.. Of... laat ik het toch maar proberen... Mijn aqua vulgaris... Je weet het nooit en het is goed spul. Weg... Loop door. Niemand hoeft te zien wat ik hier gebruik. Waarom staan jullie me zo aan te gapen ? Ik wil deze arme vent proberen te redden. Loop door zeg ik j e ! Wonderlijk mysterieus diepwerkend vocht. Doe uw werk.... Het werkt, het werkt... Hij staat....

Volk: Hij staat.....

Kwakzalver: Onze lieve heer zij geprezen. Aqua vulgaris. Nee hier. Geef onmiddellijk terug.

Vrouw: O, dokter wat is het, wat ge daar hebt ? Mijn kind... vallende ziekte.. Het wordt steeds erger. Niets en niemand kan haar beter maken. Zou dat, wat ge daar hebt in die fles, haar beter kunnen maken ?

Kwakzalver: Wat??? Ik ben geen zot. Had ik het maar bij me gehouden. Wat denkt ge wel. Jaren heb ik hier aan gewerkt, met al mijn krachten, eindeloos uitgeprobeerd, gestudeerd als geleerd man. Denkt ge werkelijk, dat ik dit hier zo maar aan iedereen zou gaan uitdelen ?

Vrouw: O, heer maar als het dan baat tegen de vallende ziekte. Denkt ge dat het mogelijk is ?

Kwakzalver: Vallende ziekte ? Aqua vulgaris ? Hm.. Uitstekend, als ge drie keer daags insmeert. Maar wat meent ge wel ? Liefdadigheid, beste vrouw, is een goede zaak, maar een mens kan toch niet zichzelf wegschenken? Nou goed, één goudstuk voor dat kind van u.

Vrouw: Eén goudstuk ??? Hemeltje... (telt haastig uit) Als het dan zo moet zijn en het helpt m'n kind.

Kwakzalver: Eens kijken, ja nog een paar flessen.

Boer: O, dokter, zeg mij, waartegen helpt het dan nog meer ?

Kwakzalver: Haaruitval, aambeien, ouderdom, (bekijkt z'n publiek) jicht, kinderloosheid, drankzucht... Maar wat sta ik hier te kletsen, ik heb nog meer besognes vandaag.

(Iedereen dringt voor, gestomp, ellebogenwerk, om toch iets te bemachtigen.)

Boer: Bestolen, waar is mijn geld? Daarnet had ik het nog.

(Tweede compagnon is als zakkeroller l^ge gegaan en heeft ongelovige maar toch nieuwsgierige toeschouwers hun beurs gerold, neemt ook even en passant als de aandacht op zijn baas is, het geldbakje van de blinde muzikant. De kwakzalver gaat, vergezeld van een ~~elkaar~~ verdringende massa, af. Henrik en Claerken verschijnen ten tonele. Met hen lopen vele mensen af en aan. Henrik ~~gaat~~ de zigeunerin consulteren, maar daarna troont Claer ken hem weer gauw mee verder)

Henrik: En Claerken, kom je met me mee, of moet je weer naar jonkvrouw Gaspard?

Claerken: Nee, maar je weet, Henrik, ik wil wel graag met je mee, maar vader en ~~moeder~~ mogen het niet weten. Ze zullen vragen waar ik geweest ben en ik weet niet wat ik hen dan zeggen moet.

Henrik: Zeg dan, dat ge bij Hilde bent geweest van de sweetveger.

Claerken: Nee dat kan niet. Ze zullen me niet geloven. Ik ben al te vaak weg. Ik ben bang dat zij er toch al weet van hebben. Ze zullen jou ook missen.

Henrik: Maar je moet meegaan. Het is belangrijk. Floris de Vlaming spreekt. O, er zullen velen zijn, want het gaat van mond tot mond. Iedereen heeft het er over.

Claer ken: Ik zou wel willen maar.... Henrik laten we naar huis gaan.

(Henrik stoot haar aan om haar het zwijgen op te leggen, omdat er een spaanse soldaat nadert, die met hamer en spijkers een plakkaat bevestigt. Voorzichtig komen de mensen dichterbij, ook Claerken en Henrik. Iemand leest luidop:)

Voorbijganger: Ordonantie van Zijne Majest^eit en Koninklijke Hoogheid Philips II, koning van Hispanje, heers^eer van Amerika, Sicilië en de Nederlanden, gebiedt, dat iedere vorm van ketterij of poging tot splitsing van de Heilige Kerk van Rome, zo ook iedere dwaalleer en het luisteren naar de verkondiging daarvan, met den dood gestraft zal worden.

Henrik: Claerken, wees niet ongerust. Dat wat waar is, is niet langer meer tegen te houden. Kom met me mee.

(Zij gaan af en ook anderen verwijderen zich druk gebarend en met elkaar sprekend. Een dronkaard komt op en gaat ergens zitten, gevolgd door een tweede.)

Dronkaard: Ai, zal ik nou vallen, 'k moet zien waar ik kan gaan zitten. Het is alsof ik door een nevel staar, is het zo mistig vandaag? De straten zijn vol putten en kuilen. Het lijkt wel alsof ik ter kermis ben, zo draaien alle straten en huizen. Au... ziet ge niet waar ge loopt? Ik steek u in de pens als ge niet oppast. Het lijkt wel alsof al die mensen dronken zijn, zoals zij zwaaien naar alle kanten. Ho, wie hebben we daar. Is dat niet alwaerige Nelis, ouwe makker. En Nelis, wat zegt als ^{wc}thuis komen, ons wijf?

Beide: Altijd weer die drank in 't lijf. (De twee gaan lachend zitten)

(Ondertussen is Floris den Vlaming, een uit het klooster ontsnapte monnik, opgekomen. Hij wordt omgeven door toehoorders, waaronder Claerken en Henrik. Anderen lopen voorbij en de handel heeft er niet van te lijden)

Floris den Vlaming: Ziet aan, hoe onteerd hebben ons de roomsen, waardoor het volk liever in het taphuis zit als in de kerke. Zij zijn daar waar men de beste wijn en het verste bier verkoopt. Het volk hoort liever de viool in de herberge als de harpe Davids, de gore liederen als de lofzangen Israëls. Het gesnater van de spotachtige kroegmakers als de stem van de pastoor. Op zondagen krioelt het in de herbergen als een knooi vol gevogelte.

Floris den Vlaming: Men hoort er gezangen uit Sodom en Gomorra en niet uit Zion. Dat alles ter ere van Bacchus en Venus, tot wereldlijk vermaak waardoor God wordt vertoond en de duvel danst. Schelden, vechten en moord zijn de vruchten van deze goddeloze samenkomsten. Ewel, het volk treft geen blaam, 't is de kerk van Rome die hier het voorbeeld geeft. Smaragden, diamanten en robijnen: zwaaar torst de bisschop zijn mantel en nauwelijks kan hij zich van 't zetel verroeren, laat staan dat hij neer kan knielen voor gebed. Is de paus Christus' vertegenwoordiger hier op aarde? Waar staat geschreven dat hij dan een leger nodig heeft om zich te verdedigen of zelfs aan te vallen. Waarvoor dan? Voor het geloof? O, nee Rome strijdt voor nog meer wereldlijke macht gelijk een spin in zijn webbe die alles naar zich toe haalt. Waar staat geschreven dat hij in pracht en praal moet leven gelijk een koning. Het volk leeft in honger en armoede en moet werken van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. En zij moeten al die penningen bijeen brengen om al die glitter en glans te betalen door aflaatbrieven te kopen. Je zonden kunnen nooit worden schoon- gewassen als je betaalt voor een aflaatbrief, want niet het geld, maar alleen oprechte berouw zal vergeving schenken. * Vol zijn de roomse kerken van beelden, goud en heerlijkheden en toch is alles er kaal en leeg van binnen. Heiligen hebben de roomsen in overvloed, maar allang zijn deze stervelingen uit een mijlenver verleden in stoffige doofheid en vergetelheid geraakt. En de spanjaard doet onrecht aan ons door ons dit geloof nog lange r op te dwingen.

Henrik: Hoort ge Claerken, hoort ge het? Ik zou het ook alles jonkvrouw Gasparde willen vertellen. Claerken, wat is er? Wil je niet luisteren?

Claerken: Ach Henrik, 't is goed, maar...

Henrik: Wat is er dan toch?

Claerken: Ik heb er geen rust voor, . Nu niet. Bovendien... O Henrik laat ons naar huis gaan.

(Henrik wendt zich echter weer af en luistert verder.)

Claerken: Daar Henrik, daar.... daar komen ze....

(Spaanse soldaten bestormen plotseling het toneel. Grote opschudding. Iedereen loopt doorelkaar. Een aantal wordt gevangen genomen, waaronder Floris den Vlaming. Triumfantelijk worden de gevangenen afgevoerd.)

DOEK (Valerius nr. 2)

S C E N E 2: IN HET PALEIS TE BRUSSEL. MARGARETHA VAN PARMA.

Personen: Margaretha van Parma (de regentes van koning Philips II), dienaar François, Berlaymont, graaf Duc, Willem van Branje, graaf van Egmond, graaf van Hoorne, de Heer van Zutphen, de Heer van Brederode en nog twee andere, niet met name genoemde edelen.

Dienaar

François: Wat is het dat ge wenst, Madame?

Margaretha: Maak de valk, de honden en het paard gereed, François. Ik wil op jacht.

Dienaar: Welk paard wilt ge berijden, Madame?

Margaretha: Doe niet alsof ge dat niet weet. De donkere arabische, Isabella, wil ik.

Dienaar: Tot Uw orders, Madame. Ik zal, de stalknechten opdracht geven haar te zadelen en alles in gereed^{heid} laten brengen, zoals ge het verlangt, M. (af)

Margaretha: Hoe verheug ik mij er op weg te rijden van deze stee vol kommer en zorgen. Isabella, mijn paard, vurig en zwart als de nacht, jij bent mijn troost! In de eenzaamheid uitgereden zal ik Quiter, mijn valk, laten vliegen. Hoe verheven zweeft zij dan met wijd uitgespreide vleugels en met haar spiedende blik. Niets dat haar ontgaat en dan... als een steen stort zij zich naar beneden om met haar scherpe klauwen domme hoenders, kwartels en ander gediert' te verschalken. Hoe dat ik mij daarop verheug....

Margaretha: Ach, wat mis ik toch hier de warme zonne van mijn spaanse vaderland in deze benevelde, koude streken, waar grijze wolken onophoudelijk regen brengen. Zoals hun land, zo is ook dit volk guur, ondankebaar, eigenzinnig en grof. Mijn broeder Philips, hij vertrok. Vanuit zijn veilige Escorial, vol statie en pracht bestuurt hij zijn rijk. Hoe dankbaar mag ik mijn lieve broeder zijn dat ik deze gewesten in zijn naam mag besturen. Hoe onverzettelijk en stuurs dit volk ook mag zijn, ik zal mij niet onmachtig tonen in zijn ogen. Dat nooit. (belt)

Dienaar: Wat wenst ge nog meer, Madame ?

Margaretha: Laat onmiddellijk Berlaymont en graaf Duc komen, opdat zij mij, voor ik ga, van advies dienen.

Dienaar: Tot Uw orders, Madame. (Na enige tijd verschijnen de heren)
Madame, voilà Monsieur Berlaymont en graaf Duc.

Margaretha: Merci, François.

Berlaymont: Bonjour, Madame. Wat is het dat ge ons liet roepen ?

Graaf Duc: Waarmee kunnen wij U van dienst zijn, Madame ?

Margaretha: En, hebt ge nog nieuws uit de gewesten ?

Berlaymont: Ah Madame, het volk is danig in beroering om de strengheid der plakaten en de vonnissen van de Inquisitie.

Margaretha: Maar dat is toch geen nieuws. Het is belangrijk het volk voor elke dwaalleer te behoeden en daarvoor moeten alle middelen aangewend worden.

Graaf Duc: Het is niet alleen het volk, het gewone gepeupel dat rebelleert, maar zelfs de edelen zijn ontstemd hierover en ook de zwaarte van de belastingen vormen een druk voor het land van niet te onderschatten betekenis.

Margaretha: Edelen?

Graaf Duc: Jawel, Madame. Het schijnt dat zij allen aangevoerd worden door Heer Willem van Oranje.

Margaretha: De Heer van Oranje ? Hij is een rijk en verstandig edelman en vergeet niet... zijn goede opvoeding speelt mee. Hij zal zich te zijner tijd wel bedenken en zijn bezittingen niet riskeren voor een idee; dan zal hij wel eifen voor zijn geld kiezen ten gunste van zijn rijkdom en onze Heer koning.

Berlaymont: Maar Madame, toch raad ik U aan de belastingen te herzien en de scherpste van de plakaten iets af te zwakken, opdat...

Margaretha: Zwijg Berlaymont... Zwijg... Ge weet toch dat zoiets koning Philips nooit zou behagen. Alle dwalingen moeten de kop worden ingedrukt, en als het niet goedschiks gaat dan kwaadschiks, want mijn broeder zal nooit toestaan dat wij hier in Brussel de teugels laten vieren, opdat die ketterse leer nog verder om zich heen grijpt. Nee graaf Duc, nee Heer Berlaymont. Is het U dan niet bekend dat de koning in Spanje voortdurend via geheime verspieters berichten binnen krijgt uit deze gewesten? Hij zal nooit aanvaarden, dat zijn macht in de hollandse vazalgewesten verslapt. Toon mij liever de brief, Heer Berlaymont, van ons aan koning Philips, waarin wij hem vertellen hoe goed het hier gaat.

Berlaymont: Ah voilà, Madame. (Margaretha leest de brief aandachtig door, terwijl de heren elkaar onderling bepaalde tekens geven)

Margaretha: Merci, mijne Heren. Ik zal hem ondertekenen, zodat er nog vandaag een bode op weg kan gaan om hem de koning persoonlijk te overhandigen.

Berlaymont: Voorts Madame, hebben wij nog enige stukken, waarvan wij het bijzonder zouden appreciëren, als U die ook even zou willen ondertekenen.
Mais Madame, ge hoeft ze niet helemaal door te lezen...

Margaretha: Ik lees altijd alles voor ik het onderteken met mijn naam.

Berlaymont: Het zijn papieren betreffende ondergeschikte kwesties. Vertrouwt U toch op onze ijverige inzet voor de goede zaak. Ik verzoek U nederig dit te ondertekenen. Bovendien zou het lezen er van toch te veel van Uw toch al kostbare tijd in beslag nemen.

(Margaretha tekent de papieren enige malen terwijl de heren naar elkaar knipogen)
(Er wordt geklopt)

Dienaar: Madame, er zijn een groot aantal edele gasten gearriveerd, die met spoed een onderhoud met U wensen.

Margaretha: Zeg nader wie het zijn, die ons, in onze raadplegingen denken te kunnen ophouden en zeg mij de reden van hun komst.

Dienaar: Het zijn edele heren uit Holland en Brabant.

Dienaar: Onder hen zijn de graaf van Egmond, de graaf van Hoorne, de prins van Oranje, de heer van Brederode en vele anderen.
Kortom, te veel om op te noemen, Madame.

Margaretha (tot haar raadgevers): Wat zullen we nu krijgen? Wat heeft dat te betekenen?

(tot François) Laat hen binnen opdat zij hun mededelingen kunnen doen.
(Het hele vertrek vult zich met edelen. Margaretha toont zich onaangenaam verrast).
Margaretha: Wees welkom en breng naar voren hetgeen Uw verlangens zijn.

Wat is de reden, dat ge met zovelen gekomen bent?

Willem v.O.: Uw verbazing is begrijpelijk, wij als edelen voelen ons vertegenwoordigers van het volk der Nederlanden. De situatie nu, is zodanig dat gezamenlijk handelen noodzaak was. Het broeit onder de mensen die niet langer meer willen dulden dat er steeds meer slachtoffers vallen door de strengheid Uwer plakaten.

Margaretha: Heer van Oranje, gij weet toch, dat Zijne Majesteit Philips II het goede met Uw volk voor heeft. Hij wil het behoud het zuivere rooms-katholieke geloof en wil het volk juist beschermen tegen de uitwassen van de ketterij, zoals een vader zijn kinderen beschermt als zij dwaalwegen willen gaan en dan zijn strenge straffen soms de enige weg.

W.v.Oranje: Uw straffen, hoe streng dan ook, zullen het nieuwe geloof niet doen keren. Steeds meer en tegen de verdrukking in verbreidt het zich onder de mensen. De strengheid der plakaten zal eerder een nog groter verzet oproepen en daarom zal verzachting hiervan de enigste oplossing zijn.

Berlaymont: Ge verlangt toch niet in ernst, Uwe Edelheid, dat het hof zich hierdoor onder druk zou laten zetten. Beseft toch Uw taak als edelen en als hoge dienaren van de spaanse Kroon.

Graaf van En bovendien: het volk is toch maar het volk.

Egmond: Het is niet alleen maar het gewone volk. Vele kooplieden en handelaren zijn de hoge belastingen moeten willen ook niet meer de vele oorlogen die het hof wil voeren, bekostigen. De zwaarte er van is uitzichtsloos.

Brederode: Edels Vrouwe, wij smeken U Uw invloed aan te wenden om een algehele opstand te verijdelen door tenminste de plakaten te verzachten. Velen van adellijke huize hebben dit smeekschrift ondertekend en vragen U dit te aanvaarden, want orde en rust is toch in ons allerbelang.

(Het smeekschrift wordt de ontstelde Margaretha van Parma overhandigd en de edelen wenden zich af om heen te gaan. Margaretha fluistert tegen Berlaymont.

Margaretha: Wat moet ik hier in Godsnaam mee? Wat zal er gebeuren als zij zich allen aaneensluiten tegen mij? Wat moet ik doen?

Berlaymont: Ach, maakt U zich niet druk, Madame. Ce ne sont que des jeux.

(Dit zegt hij zodanig hoorbaar en met minachting, dat de vertrekkende edelen het kunnen horen. Een van hen, de Heer van Brederode, steekt zijn woede aan zijn gebaren afleidend, niet onder stoelen of banken)

Margaretha: Messieurs, ik dank U voor Uw komst en voor het overhandigen van Uw petitie. Ge kunt er op vertrouwen dat ik de zaak, die U beroert, terdege en serieus zal overdenken, U gehoord hebbende en een besluit zal nemen, in overeenstemming met Uw belangen en de belangen van het spaanse hof.

DOEK (Valerius nr. 3)

S C E N E 3 : HUIZE BREDERODE (1).

Personen: Jonkvrouw Gasparde, Claerken, de Heer van Brederode, schilder, Thérèse.

Gasparde: Wat Claerken, ben je hier nu nog? Ik dacht dat je al lang thuis was.

Claerken: O, jonkvrouw Gasparde, ik.....

Gasparde: Wat is er? Wat ben je onrustig. Is er iets?

Claerken (zuchtend): Ach. Ik was vanmorgen met Henrik op de jaarmarkt. Floris den Vlaming, ge weet wel, sprak, en ik had al zo'n benauwd voor gevoel van dat er iets stond te gebeuren.

Claerken: Op dat moment stormen er spaanse soldaten naar voren en grijpen den Vlaming en nog anderen. We konden nog bijtijds in de paniek ontsnappen.

Gasparde: Maar als je zo'n voorgevoel had, waarom ging je er dan naar toe?

Claerken: Henrik moest en zou er met mij heen. Hij praat de laatste tijd over niets anders. Ik ben bang, juffrouw Gasparde, dat het, nog eens mis gaat met hem. Hij staat overal vooraan en spreekt luidop over opstand en verzet. Reken maar, dat er ook andere oren naar luisteren.

Gasparde: Ach Henrik. Hij neemt geen blad voor de mond als het om onrecht gaat en dat vind ik toch moedig van hem.

Claerken: Jonkvrouw Gasparde, ik wou maar liever dat hij zich wat in hield. Als vader en moeder hier van horen.

Gasparde: Wacht, ik hoor iets. Ik geloof dat pappa terug is uit Brussel. (Af)

Claerken: (loopt naar het venster): Wat? Loopt die spaanse soldaat daar alweer? Daarnet ook al. Hij kijkt alsmaar naar boven. Ah, nu ziet hij me... Ik ben zeker niet degene waar je naar uitkijkt, hè ... 't Is duidelijk waar hij een oogje op heeft. Dat is nu minstens de vierde keer dat hij hier langs loopt. En dat met dit weer. Ik zal jonkvrouw Gasparde maar beter niets vertellen. (Wendt zich af van het venster). Je bent niet de enigste die haar in stilte lief heeft. Die Henrik vraagt mij iedere dag over haar uit. Wat denkt hij wel? 't Wordt al donker. Mijn God, het is vast al laat. Ik moet naar huis. Moeder wacht zeker al lang op de gort. (Gaat weg)

(Terwijl hij nog niet zichtbaar is, hoort men de Heer van Brederode al op de achtergrond opgewonden spreken. Zijn dochter Gasparde komt na hem binnen).

Hr. v. Brederode: Waar haalt Berlaymont de euvele moed vandaan om ons, edelen van Holland en Brabant, geux (bedelaars) te noemen. Hoe durft hij. Hij zal uit Spanje wel menig penning als verradersloon ontvangen. Als wij gezamenlijk een smeekschift, door honderden edellieden ondertekend aan de regentes geven en als dan het antwoord is dat men ons geux (bedelaars) noemt, dan is voor mij, Heer van Brederode, de maat vol.

Gasparde: O, pappa, wat bent U druk en opgewonden.

Brederode: Geux. ... Dit noemt de spanjaard een geuzenvolk??? De tijd van bedelen en smeekschriften is voorbij!

DOEK.

Ah, dat

Schilder: was de tijd van de opstand, toen men katholieke kerken bestormde, heiligenbeelden van hun voetstuk haalde en in gruzelementen sloeg; schilderijen met een gulden achtergrond plattrapte en verbrandde!

Therèse: Op die Beeldenstorm reageerde de spanjaard fel. De hertog van Alba kwam en iedere andersdenkende werd door de Raad van Beroerten, de Bloedraad, ter dood veroordeeld. En bovendien kwamen de zware belastingen, waardoor de armoede nog verder toenam.

Schilder: Hoe ging het thuis bij Claerken? Zij waren rooms-katholiek, maar hadden zij ook van de armoede te lijden?

Therèse: Zoals iedere andere familie uit het gewone volk. Daar kwam bovendien nog bij, dat ze er weet van kregen, dat Henrik en ook Claerken naar de bijeenkomst van ketters waren geweest.

S C E N E 4a: DE FAMILIE VAN CLAERKEN. 4b: DE INQUISITIE.

Personen: Moeder, Claerken, vader, bakker, vrouw met kind, man, andere man, vrouw, Henrik, Floris den Vlaming, bisschop, monniken, spaanse soldaten, beul, enige edelen, bediende, volk.

(Moeder wast op een plank kleren. Vader zit aan tafel. Claerken komt binnen)

Moeder: Is dat Claerken? (deur gaat open) Zo ben je daar eindelijk? We hebben al de hele tijd op je zitten wachten. Waarom laat je mij alleen met al het werk? Heb ik al niet genoeg om handen? Zeg op, waar was je?

Claerken: Ik....
Moeder: Nou zeg op. Waarom ben je zo laat terug? Heb je Henrik eigenlijk gezien?
Claerken: Het was een enorme drukte op de jaarmarkt. Er waren zoveel mensen.
Je kwam er bijna niet doorheen. Later was ik nog bij jonkvrouw Gasparde.
Moeder: Heb je gort meegebracht?
Claerken: Ja, hier.
Moeder: Nou wat sta je daar nog. Kom pak aan. Snij het brood.
Waar zijn de eieren? Ook dat nog. Claerken, ga jij naar vrouw Dirckz.
en vraag of zij nog een ei hebben.
Claerken: Maar moeder, we hebben laatst ook al...
Moeder: Hou je mond maar en ga. (Claerken gaat)
Och hemel, 'k weet niet hoe dat op den duur verder moet gaan in
zo'n tijd. (Er wordt luid op de deur gebonsd. Vader staat op en
doet open. Bakker verschijnt. Moeder radeloos)
Vader: Goe'navond bakker Adriaansz. Wat komt ge aan ons' deur? Kan ik...
Bakker: M'n geld. Zes stuivers. Ja, kom maar op. 'k Wacht er al lang op.
Gisteren waren hier al weer vensters en luikendicht en daarvoor..
Moeder: Bakker, nog één keer. Geef ons nog één keer uitstel.
Morgen, misschien heb ik het morgen...
Bakker: Wat heb ik daaraan. Morgen? en dan nog misschien? Nu wil ik het.
Geen uitstel. 'k Blijf hier staan tot ik het krijg.
Vader: Wacht dan maar tot ge een ons weegt. We hebben het niet, man.
Zie je niet? Zie je dat niet? Maak dat je wegkomt, krent.
Bakker: Ik ga al waar denk maar niet dat ik je ooit weer één bol brood
breng. Bovendien....aan jullie... (loopt weg en draait zich
plotseling om). Nog één ding: als ik jullie was, zou ik maar goed
op die Henrik en die Claerken van jullie letten. Die bijeenkomsten...
Heb je d'r niet van gehoord?
Vader: Wat zeg je mij nou weer? (Bakker is verdwenen)
Moeder: O, Theune, wind je toch niet zo op. Waarom moest je zo tegen hem uit-
vallen? Hij had toch gelijk. Ik had je nog niet verteld, dat we hem
nog zes stuivers schuldig waren.
Vader: Wat? Ik mag niet tegen hem uitvallen? En hij dan?
Trouwens, wat bedoelde hij met Claerken, wat zei hij toch?
Zou ze dan met Henrik naar.... (Er wordt geklopt. Vader draait zich
met een ruk om naar de deur) Waar heb jij vanmorgen ~~uut~~ gez....
(Een vrouw met een baby op de arm staat in de deuropening)
Vrouw: Heer, heb medelijden met mij en met dit kind. Geef ons iets te eten,
te drinken, we hebben ...
Vader: Ook dat nog. Moet dat aan deze deur komen? Zie je niet, dat de
ellende hier al genoeg van afdruipt? We hebben zelf niet eens genoeg.
Moeder: Theun, laat. (Vader wendt zich af) Kom binnen, vrouw. Ga zitten en
rust uit. ~~Wacht~~ ik zal kijken wat we nog hebben. O o, dat kind toch.
Vertel, waar komt ge vandaan.
Vrouw: Het kind heeft al een paar dagen haast niets gehad. Drie dagen
geleden gingen we van huis. Mijn man kon met bedelen zichzelf nog
net in leven houden. 't Begon allemaal sinds hij terugkwam.
Als een fier soldaat ging hij naar Frankrijk, naar het front.
Hij bleef maandenlang weg en dan opeens... van de ene op de andere
dag staat hij dan weer voor je... als een wrak, leunend op een stok
voor de rest van z'n leven. Daar konden ze hem niet meer gebruiken.
En hier? Hier kan hij ook niets meer. Op de timmerwerf zagen ze hem
al aankomen. Ik zelf had nog zo lang werk bij een herbergierster.
Toen m'n kind kwam, werd ik daar ook te veel. En sindsdien komen we
op deze manier wat rondzwerfend aan de kost.
Moeder: Eet toch, toe maar. Ach ja, sinds de belasting voor de spanjaard
is het overal droef gesteld. Het zijn woelige tijden. 't Zou allemaal
nog wel te dragen zijn, als er overal die laster ^{niet} was tegen onze
Kerk van Rome. Dat is toch de rots in deze donkere tijd, waarop wij
allen bouwen. Alles heeft men kort en klein geslagen. Hebt ge het
gehoord? 't Lijkt wel of alles in deze tijd samenkomt. (Richt zich
naar het kind) 't Is een mooi kind. Hoe heet het?
Vrouw: Aelre. Hij is al weer zeven weken oud. Ik hoop dat dit kind bij me mag
blijven en me niet ook weer door de dood ontnomen wordt.

Vrouw: Maar ach, gij hebt zelf zwaarigheden genoeg. Ik ga nu; ik wil u niet langer tot last zijn. (Bij de deur) Ik dank U voor Uw goedheid.
(Tegelijk met haar komt Claerken weer terug.)
Claerken: Bij Dirckz. hadden ze geen ei meer.
Vader: Ei of geen ei, waar heb jij vanmorgen gezeten? Nou??? En waar is Henrik?
Claerken: Ik.... ik
Vader: Zeg op en draai er niet om heen. Je zegt het nu. (Claerken barst in snikken uit) Ook dat nog.
Moeder: Theune...
Vader: Ja toe maar, ik moet me zeker door dat tranendal laten vertederen. Zeg op, waar was je?
Claerken: Ik kan het niet zeggen.
Vader: Je zult het moeten. Vertel maar op. Waar is Henrik en waar zijn jullie geweest?
Claerken: Wie heeft dat gezegd, wie???
Moeder: Ach kind, ach kind, waar laat je je mee in? Moet je onze familie dan helemaal ten gronde richten? Weet je niet hoe gevaarlijk het is als je naar die ketterij gaat?
Vader: Dat het met die Henrik van ons nog zo moest gaan. Dat zo'n kind op moet groeien voor galg en rad, een ketterse nietsnut wordt.
Claerken: Leugens, allemaal leugens. Zo is Henrik niet.
Vader: Het is in ieder geval uit daarmee. Heb je dat begrepen?
Claerken: Wat is dat? Dat tromgeroffel buiten.
Vader: Je blijft hier.
Moeder: Claerken....
Vader: Je moeder kan je hulp thuis nu beter dan ooit gebruiken. Je laat haar toch niet alleen? Blijf hier zeg ik je. Je blijft.
(De deur slaat dicht en Claerken loopt in woede weg)

^{uB}
DOEK (TROMgeroffel blijft en wordt steeds sterker)

(Op het plein staan een aantal mensen bijeen, waaronder Henrik. Iedereen is opgewonden in gesprek. Claerken verschijnt)

Man: Ik hoor ze, ik hoor ze.
Henrik: O Claerken, wat ben ik blij dat ik je weer zie. Waar kom je vandaan? Is jonkvrouw Gasparde niet meegekomen?
Vrouw: Ik zie ze... Daar komen ze.
Andere man: Wie zouden ze vandaag weer hebben?
Vrouw: Ik weet het niet. Dit gaat nu al dagen zo door. De een na de ander.
Henrik: Waarom zegt niemand er dan iets van?
Man: Ach jongen, wat denk je wel dat je kunt doen. Ze zijn overal en zullen niet nalaten ons tot het laatste toe klein te krijgen. Wij zijn nietig tegenover hun macht. Wat zijn wij tegenover zoveel soldaten?
Henrik: Maar wij kunnen toch samen met elkaar in opstand komen?
Vrouw: Ach jongen. Opstand.
Andere man: Houden jullie je a sjeblieft rustig. Wie weet waar op dit moment er overal zevenstuiverslieden en verraders om ons heen meeluisteren?
Henrik: Het is Floris den Vlaming. Ik zie hem.
(Tromgeroffel verstomt. Bisschop staat op. Vorsten en adels zijn aanwezig. krijgen eten en drinken opgediend en praten rustig door. De beul kijkt een andere kant uit.)
Bisschop: In de naam des Heren ^{gevoert} wordt heden veroordeeld: Floris Johannes Adriaansz., in het jaar des Heren 1542. In het Benedictijner klooster van de heilige Mirardus leidde hij een trouw en godvruchtig leven, tot hij de ketterse dwaalleer toegang tot zijn hart verschaftte. Dankzij getrouwe en opmerkbare burgers werd dit gezien en door de Raad van Bermeerten als zodanig herkend. Hij wenste er geen afstand van te doen. Velen heeft hij in zijn duivelse geestdrift meegesleurd in de afgrond der zonde. Dat ons volk vrij mag worden van de door demonen beheerste dwaalleer der ketterij. Het is de vrome wens van onze vorst Zijne Majesteit Philips II dit volk liefhebbende, dat het vonnis aldus zal worden voltrokken. Beul, doet Uw werk.
Henrik: Weg met Spanje's heerschappij over ons en ons geloof. Vrijheid voor Floris Adriaansz. Vrijheid voor een ieder. Weg met de moordende onrechtvaardigheid.
Bisschop: Grijpt hem. (Henrik wordt overmeesterd en afgevoerd. DOEK (Valerius nr. 4))

Personen: Spaanse soldaten: Juan, capitan Julián, Filipe, Alfonso, sergeant Luis de Carera, Claerken, jonkvrouw Gasparde, Henrik.

(Bewaking van de gevangenis door een groepje van vijf spaanse soldaten, waarbij er eentje af en toe een ommetje maakt.)

Juan: Ah, daar regent het al weer. Nog vier uren wacht in deze mistige kou. Er gaat niets boven jou Andalusië met je strakke wolkenloze luchten je knoestige olijfbomen en ceders.

Cap. Julian: Hou je mond, Juan. Dankzij onze gran capitan Alba zal dit hier gauw geklaard zijn en dan kunnen we met onze tercio weer terug naar Sicilië.

Filipe: Zo gauw zal dat niet gaan. We zijn grijsbebaarde kerels eer we hier vandaan komen. Capitan Alba ging tot nu toe alleen nog maar te keer als een woesteling in de kippenren, zonder veel resultaat.

Alfonso: En wanneer zien we eindelijk iets van onze soldij? Er komen, naar ik gehoord heb, schepen vol goud en zilver in Spanje aan. Maar wij hebben al de hele tijd niets gezien. 't Lijkt wel, of men ons in Madrid vergeten is. Als dit zo doorgaat, dan zullen we wel zelf....

Cap. Julián: Hou je koest, Alfonso. Moeten wij misschien net zo bandeloos worden als dit volk? Het spuugt zowel op de kerk als op haar vorst. Dios, Patria y Rey.

Soldaten: Dios, Patria y Rey.

Filipe: Si, Julián heeft gelijk. Het enige vermaak van dit volk is smullen en brassen. De vrouwen halen hun man iedere dag om middernacht uit de kroeg. De armzaligste handwerksman spaart het hele jaar om het op één feestdag allemaal te verdrinken. Zelfs de zuigeling wordt al drank gegeven.

Juan: Hoor, daar op de Lindenkade wordt nog feest gevierd. Dat gaat nu al drie dagen zo. Ook vreemde voorbijgangers worden in huis gehaald. Men drinkt en eet tot men er bij neervalt. 'k Heb het geroken. Ze hebben daar goede Andalusische wijn.

Cap. Julián: Caramba, Juan, zet dat uit je hoofd. Je wilt toch niet....

Juan: No, no, no, no, no...

Alfonso: Ha, daar is sergeant Luis de Carera. Buenos noche, Luis. Maar wat is er? Ge bent helemaal doorkleumd van de kou.

Juan: Bueno Luis, dit hollandse stadje is geen Sevilla in mei.

Filipe: Heb je d'r gezien, Luis?

Alfonso: Kwam ze bij het raam?

Juan: Is ze mooi, Luis?

Cap. Julián: Onzin. Sergeant de Carera deed alleen zijn plicht en liep wacht. Hij geeft niets om welk hollands meisje dan ook.

Luis (vlamt op, ineens helder): Niets? Ik? Santa Maria, ik ben helemaal weg van señorita Gasparde. Een krans van wilde thijm, roosmarijn en lavendel zou ik haar willen vlechten. Een feest zou ik met haar willen vieren met zarabanda's, castagnetten en gitaren.

Cap. Julián: Sergeant de Carera

Luis: Jawel capitan. Tot Uw orders, capitan.

(Op het voortoneel verschijnen Claerken en Gasparde)

Claerken: Kijk die ene is het, die daar salueerde. Hij loopt iedere dag aan Uw raam voorbij, juffrouw, om, al was het maar één glimp van U op te vangen.

Gasparde: O die, ja ik heb hem vaker gezien geloof ik.

Claerken: Denkt ge werkelijk dat die soldaten er in zullen trappen?

Gasparde: Waarom niet? Ze schijnen al lang geen soldij meer te hebben gehad en hun strenge garnizoenstucht weerhoudt hen er van het van de bevolking te nemen.

Claerken: Jonkvrouw Gasparde, hebt ge zoveel geld om het te kunnen betalen?

Gasparde: Zeker. Ik zal een goede spaanse kwaliteit bestellen bij de handelaar op de hoek.

Claerken: We moeten opschieten voor er een wisseling komt van de wacht, want dan zijn we te laat.

Alfonso: Arme Luis. En hij maar denken dat je haar het hof kunt maken zoals het in Spanje gebeurt. Hier worden de dames alleen verliefd op degene, die de dikste geldbuidel heeft.

Filipe: Alfonso, weet jij wie dat is, die señorita Gasparde?

Alfonso: Si.

Juan: Is ze mooi?

Alfonso: Een huid als ivoor en ogen diepblauw.

Soldaten: Diepblauw?

Alfonso: Maar met mijn Lucia vergeleken valt ze in het niet, een hollands schellevis.

Cap. Julián: Vergeet niet, dat ge op wacht staat.

Filipe: Capitan, hoeveel gevangenen zijn daarbinnen eigenlijk?

Cap. Julián: Vandaag is er weer een gebracht. Eens kijken.... Ik weet het zo niet. Het wordt in ieder geval tijd om weer eens opruiming te houden daarbinnen.

(Claerken verschijnt met een kruik wijn)

Cap. Julián: Wat moet ge, señorita?

Claerken: Ik ben het dienstmeisje van de jonkvrouw van Brederode en in opdracht van haar moest ik dit brengen als blijk van genegenheid voor een officier van de wacht, die... die nu niet hier is.

Filipe: Geen probleem señorita. Wij zullen zorgen dat het op de goede plaats komt. Gracias, señorita. (Claerken gaat weg)

En wat zeg je me daar van. Die Luis, milagro, hij heeft haar hart gestolen.

Alfonso: Hoe zou hij dat klaargespeeld hebben? Zou hij aan haar raam gezongen hebben?

Juan: Wel nee, op z'n spaans? Dat doet hij nooit...

Filipe: Caramba Luis, die bandelero. Boffen wij even.

Capitan, sta ons toe een slok te nemen op dit jonge, prille geluk.

Cap. Julián: No. Vergeet niet dat ge op wacht staat. Nu goed één kleine ronde.

Juan: Bueno, echte Andalusische. (Soldaten toasten op Luis.)

LIED nr. 5

Filipe: Capitan, neem toch ook een slok. Vergeet niet dat de heemeesters in deze streken het voorschrijven tegen de koude ledenen.

(De een na de ander zakt, mede door het toegevoegde slaapmiddel, onderuit)

Claerken: Kom we moeten nu snel handelen. We hebben nog een kwartier de tijd voor de wisseling van de wacht plaats heeft.

Gasparde: Hij heeft de sleutels.

Claerken: Jonkvrouw Gasparde, wacht hier tot ik met Henrik terug ben. (naar binnen)

Gasparde: O, ik hoop maar dat Claerken zijn cel gauw vindt. Als deze heerschappen weer bijkomen uit hun roes, ondanks dat slaapmiddel. Mijn God...

Claerken. Claerken.

(Sergeant Luis de Carera verschijnt ten tonele, valt op zijn knieën en overlaadt Gasparde's hand met kussen).

Luis: Señorita...

Gasparde: Nee, laat dat. Laat dat zeg ik. Ik wil het niet hebben.

Henrik: Houdt uw handen af van haar, maraanse schurk. Ge hebt niet het recht haar aan te raken.

Luis: Ostia, waar komt gij vandaan? Wie zijt ge?

Henrik: Dat doet er niet toe. Maar ik ontzeg U het recht jonkvrouw Gasparde de hand te kussen.

Luis: Als ge een edelman zijt, neem dan mijn handschoen aan tot een duel om haar.

Henrik: Ik ben geen edelman, ik...

Luis: Den ontzeg ik u het recht mij tegen te houden.

Henrik: Goed. Ik neem de uitdaging tot het duel aan.

Claerken: Maar Henrik, doe dat niet. Je hebt nog nooit gestreden.

Henrik: Jonkvrouw Gasparde, laat mij strijden voor U.

Luis: Hier, neem deze degen.

(Het duel duurt kort. Even lijkt het dat Henrik gedood zal worden, maar de degen doorboort hem niet. Dan, door een toeval, doorsteekt hij de spanjaard die dood neervalt).

Gasparde: O, Henrik. Dappere, dappere vriend.
Claerken: Kom, we moeten snel handelen. We hebben nog maar enkele minuten.
Henrik (staart wezenloos naar de spanjaard): Dood.....
Claerken: Henrik, kom, kom nu snel mee.
Henrik: (weer tot zichzelf): Ja... wacht ik kom.

DOEK.

T U S S E N S P E L : Personen: Jonkvrouw Therèse, de schilder, Joost.

Schilder: Het was zeker wel een slag voor die ouders toen Henrik gevangen was genomen.
Therèse: Ja, dat was het zeker. Voor ^{zijn} vader was er vanaf dat moment iets gebroken. Het was alsof Henrik niet meer voor hem bestond. Voor moeder lag dat anders, maar zij wist in haar wanhoop ook niet meer wat zij moest doen.
Schilder: Dat ontsnappingsplan van Claerken en jonkvrouw Gasparde was toch wel gewaagd.
Therèse: Dat was het zeker, maar het lukte wonderwel en dat dat duel er nog uit voort moest komen, was een totale verrassing. En de plaats die het medaillon daar nog in had.
Schilder: Het medaillon?
Therèse: Ik zal het je vertellen. Het ging zo: Toen Henrik (Deur) ^{Excuseert U mij, mademoiselle.}
Joost (valt binnen): Meester, het rivierlandschap is af.
Schilder: O ja, dat is waar ook. Ik zou nog komen kijken. Eh... ach misschien is het nu wel een goed moment om een kleine pauze in te lassen. Laten we samen gaan kijken; vertelt U me straks verder. Zo'n kleine onderbreking zal goed doen nadat U zo lang op Uw stoel stil hebt moeten zitten, nietwaar? Komt U jonkvrouw, Therèse?
Joost: Kent U de schilderkunst, jonkvrouw? (Deur dicht)

P A U Z E.

(Het duel werd niet gefluisterd, maar het was een schandelijk feit.)
Therèse: Het portret is bijzonder mooi en levendig. Wie zijn het die U hebt afgebeeld?
Schilder: Dirck Harmenz. en zijn vrouw. Een rijke koopmansfamilie uit Amsterdam. Hij heeft een buiten aan de Vecht en wilde daarom graag een rivierlandschap als achtergrond. Dat was een goede oefening voor Joost.
Therèse: En dat andere schilderij, dat daar in de hoek stond.
Schilder: O, dat is nog maar een schets. Dat wordt Dr. Anthonie Vis met zijn assistenten. Hij is professor in de anatomie en de Leidse universiteit wilde graag een portret van hem, aangezien hij grote faam geniet als geleerde in binnen- en buitenland. Maar jonkvrouw Therèse, gaat U zitten en vertel anstublieft verder over wat er na het duel gebeurde. Dat medaillon...
Therèse: O ja....

S C E N E 6 : HUIZE BREDERODE (2) .

Personen: Jonkvrouw Gasparde, Henrik, de Heer van Brederode, Claerken, Prins Willem van Oranje.

Gasparde: Henrik, o wat ben ik trots op je. Wat was je moedig. Je bent mijn cavalier, Henrik, ook al ben je dan geen edelman.
Henrik: Maar jonkvrouw Gasparde...
Gasparde: Je weet niet, Henrik, welke angsten ik tijdens dat duel om jou moest doorstaan. Vooral toen hij een uitval deed en het leek, of de degen je doorsteken zou. Maar dat gebeurde niet. Hoe kwam dat ?
Henrik: Dat ik niet getroffen werd, had een oorzaak, zoals trouwens die hele overwinning meer geluk dan wijsheid was.
Gasparde: Maar wat was dat dan? Je maakt me wel nieuwsgierig. Vertel het mij.
Henrik: Onder mijn kleren draag ik een medaillon, dat ik van mijn moeder kreeg; aan de binnenkant staat een Moeder Gods. Toen hij nu met zijn degen naar mij uithaalde, trof de punt, o toeval, het medaillon

Henrik: en beschermde mij zo.

Gasparde: Mag ik het zien?(Henrik toont het haar) Mooi, werkelijk.
Maar wacht, daar komt mijn vader. Ik wil jou aan hem voorstellen.
Papa, dit hier is Henrik.

Hr. v. Brederode: Zo Henrik, de broer van onze trouwe Claerken. Jij kreeg de laatste tijd nogal wat op je kerfstok, naar ik heb vernomen, jongeman.
Maar ik ben je dankbaar voor de bescherming die je mijn dochter Gasparde bood. Je hebt je moedig gedragen, maar tegelijkertijd voor heel wat opschudding in de stad gezorgd. Een gevangene die ontsnapt en dan nog de dood van een officier van de wacht. Men zal alles grondig wensen te onderzoeken zoals het zich heeft toegedragen en ik vrees dat het beter voor je zal zijn, je hier voorlopig in deze stad niet meer te laten zien.

Claerken(komt binnen): Heer van Brederode, neem mij niet kwalijk, maar ik wou U zeggen dat er een duif de til is binnengevlogen. Dankje, Claerken.

Hr. v. Brederode: Wil me excuseren, jongeheer Henrik. Een ogenblik. (af)

Gasparde: O, papa's duiven. Zij brengen berichten van overal uit den lande. Maar de laatste tijd komen er steeds minder duiven met geheime boodschappen binnen, omdat de spanjaarden het vermoeden en hun musketiers staan op de stadswallen om ze neer te schieten. (Hr. van Brederode komt terug) O papa, wat is er? Je ziet er bleek en opgewonden uit. Was het een kwaad bericht?

Hr. v. Brederode: Het was een ernstige en belangrijke boodschap. Goddank dat het aangekomen is en dat onze trouwe Paloma aan het vuur der musketiers is ontsnapt. Henrik, ik wil je iets vragen wat van het allergrootst e belang is. Je hebt je moed reeds getoond. Ik kreeg bericht van de Prins van Oranje uit het oosten. Er moet onmiddellijk een bode op weg naar Parijs, naar admiraal de Coligny. Zou jij dat op je willen nemen?

Henrik: Helemaal naar Parijs?

Hr. v. Brederode: Ja naar Parijs. Het is een eind van hier en bovendien een gevaarlijke onderneming. Durf je het aan, Henrik?

Henrik: Wanneer zou ik moeten vertrekken?

Hr. v. Brederode: Nu meteen. De zaak kan geen uitstel lijden. Bedenk Henrik, dat er veel afhangt van het volbrengen er van.

Gasparde: O maar papa. Waarom moet Henrik het juist zijn? Hij heeft nog nooit gereisd en is onbekend in die streken.

Hr. v. Brederode: De weg naar Parijs zal hij wel vinden. Bovendien is het voor de zaak beter, dat hij onbekend is en niet eerder die route is gegaan.

Henrik: Heer van Brederode, ik ben er toe bereid.

Hr. v. Brederode: Goed Henrik. Een bediende zal je andere kleren geven.
De boodschap, die ik je geef, is in geheimschrift. Vernietig hem, zodra je in gevaar bent. Ga nu. Ik heb vertrouwen in je, Henrik.

(Het volgende speelt zich grotendeels pantomime af en suggereert een bepaald tijdsverloop. Op de achtergrond de Heer van Brederode die op en af gaat, in gesprek met edele heren en dames. Claerken stoft het huis en brengt het ontbijt met de thee. Dit herhaalt zich drie keer. Jonkvrouw Gasparde zit aan tafel.)

Claerken: Uw thee, mademoiselle Gasparde.

Maar mademoiselle. Dit gebeurt nu al dagen achtereen dat ik kom om de tafel af te ruimen en dat ik zie dat U nog niets genomen hebt, ja zelfs niets hebt aangeraakt.

Gasparde: Ach Claerken, laat mij maar met rust. (Claerken gaat weg)

Henrik. Al weken ben je weg en nog steeds heb ik niets van je gehoord. Waarom moest vader jou juist deze gevaarlijke opdracht geven? O, Henrik. Ik ben niet vergeten hoe je je moed voor mij toonde en mij beschermde. Wacht, ik hoor de duiventil.

Nee, weer geen nieuwe duiven binnengevlogen. Ach Blanche, Paloma, Joli, wist ik maar waar ik hem kon vinden. Dan zou ik jullie uitsturen om hem deze boodschap te brengen. (Heeft een roos uit de vaas genomen die op tafel staat.) Hoor... zijn dat schoten van spaanse musketiers ??? O dappere moedige vogels.

Zwevend, klapwiekend, komen jullie toch op je bestemming aan.

- Claerken(komt binnen): Mademoiselle Gasparde.Uw vader laat U zeggen dat hij hoog bezoek heeft.Het is de Heer van Oranje. Hij is vermomd als koopman en reist incognito om met Uw vader te beraadslagen.
- Hr.v.Brederode(Komt binnen met Oranje.Claerken gaat af);Dit is mijn dochter. Gasparde,groet de Heer van Oranje.
- Hr.v.Oranje: Bonjour mademoiselle. (Gasparde gaat af)
- En Heer van Brederode,hebt Ge nog steeds niets van Uw bode gehoord?
- Hr.v.Brederode:Nog niets.Het is nu al bijna twee maanden geleden sinds hij naar Parijs vertrok.Als de boodschap maar is aangekomen.
- Hr.v.Oranje: Was hij betrouwbaar?
- Hr.v.Brederode:Zeker. Hij heeft zijn trouw voor de zaak al eerder getoond. Ik hoop dat hij spoedig terugkeert,zodat wij koning Philips met ons plan eindelijk eens een stok tussen de spaken kunnen steken.
- Hr.v.Oranje: Nee Heer van Brederode.Zolang het mogelijk is moeten wij onze trouw laten blijken aan het spaanse hof.
- Hr. v. Brød.: Hoe heb ik het nu Heer van Oranje?Zijt Ge van gedachten veranderd? Ik heb altijd gedacht,dat Ge de spaanse koning te vuur en te zwaard wilde bestrijden.
- Hr.v.Oranje: Nee,niet de koning.Als het kan wil ik hem trouw blijven. Ik strijd tegen de spaanse tyrannie die het geweten van dit volk wil onderdrukken.Roomse koningen hebben niet het recht de godsdienst binnen de grenzen te houden die zij willen.
- Brederode: Nu spreekt Gij mijn taal.Ook ik wil de roomsen aanpakken,aangezien zij heimelijk met de spanjaard heulen en verraad plegen tegen ons volk.
- Oranje: Nee Heer van Brederode.Niet de roomsen wil ik aanpakken.Ook zij behoren vrij te zijn in hun godsdienst naar hun eigen eer en geweten.In vrijheid zullen roomsen en calvinisten elkaar respecteren.
- Brederode: Ach respect,geweten.Wat deert het.De roomsen zien alleen hun geloof want dat is er altijd geweest dus waarom zou iets anders recht van bestaan hebben?De calvinisten waarderen evenmin het respect en bevechten fanatiek de alleenheerschappij van hun opvattingen. Beide wantrouwen elkaar en zullen nooit in vrede naast elkaar leven.Trouwens, religie en dit soort zaken interesseren mij niet.Ik wil strijd met de spanjaard en wraak. Ik wil vechten voor een vrije handel voor onze kooplieden.
- Oranje: Wraak geeft nooit een echte overwinning.Ik blijf hopen op de overwinning van het geweten van ieder mens afzonderlijk al denk ik met U,Heer van Brederode,dat we er nog veel oorlogsstrijd voor zullen moeten leveren.
- Brederode: Hebt Ge voldoende huursoldaten op de been kunnen krijgen?
- Oranje: Jawel,mits de strijd niet te lang duurt,want anders is het geld gauw op en kan ik de soldij niet meer betalen. Maar samen met de franse Hugenenotenvoetkruisvaarders zullen we slagvaardig zijn.
- (Er wordt luid op de deur gebonsd)
- Brederode: Wie kan dat zijn die ons op zo'n manier in onze overwegingen moet storen?Als de spionnen voor de spanjaard U in Uw vermomming maar niet herkend hebben.(Opent) Henrik,ben jij het?
- Henrik: Mijn verontschuldiging,Heer maar ik ben dagen en nachten achtereen doorgereden om U het verschrikkelijke bericht nog bijtijds te kunnen brengen.
- Brederode: Wat is het? Zeg snel.
- Henrik: Toen ik in Parijs aankwam,bracht ik Uw geheime boodschap naar admiraal de Coligny.Ik keerde terug naar mijn herberg en in die nacht gebeurden er de vreselijkste dingen.Admiraal de Coligny en alle Hugenenoten in Parijs werden vermoord.Van alle kanten klonk de gesmoorde doodschreeuw in het duister van de nacht en 's ochtends waren de straten met bloed besmeurd.
- Brederode: Ik hoorde reeds genoeg.Ga Henrik.Claerken,Zorg voor hem.
- Oranje: Verloren,alles is verloren.Na zoveel maanden zorgvuldige voorbereiding.Al onze franse vrienden in één nacht genadeloos vermoord. Mon Dieu.
- Brederode: Wat nu te doen? We hebben te weinig geld om de strijd met de huursoldaten alleen voort te zetten.De steden zijn te lauw en niet

Brederode: echt voor de opstand. De kooplieden kijken liever de kat uit de boom. Zij kiezen het hazepad zodra het serieus wordt. Er is alleen onderling geruzie en nu zonder de fransen is het hopeloos.

Oranje: Ik stel voor, Heer van Brederode, dat gij met Uw gezin van hier vertrekt en met mij mee gaat naar Dillenburg van waaruit wij de zaak in rust kunnen overzien, zonder het direct op te geven. De toekomst ligt in Gods hand. Laat ons nu meteen vertrekken.

Brederode: D'accord. Ik zal onmiddellijk het een en ander regelen. (Beide af) VALERIUS

(Gasparde en Henrik komen binnen): O Henrik, je ziet er doodvermoeid uit. Nr. 6

Ik ben zo blij dat je heelhuids teruggekomen bent.

Henrik: En ik ben blij dat ik U weerzie.

Gasparde: Wat vreselijk, dat we, nu we elkaar net weerzien, alweer uiteen moet en. Mijn vader wil, dat wij allen met de Heer van Oranje, die hier net was, naar Dillenburg gaan om....

Henrik: Was dat de Prins, de Heer van Oranje????

Gasparde: Ja, maar waarom vraag je dat ?

Henrik: Mijn God.. Ik had nooit verwacht hem....

Gasparde: Nu, als je meer belang stelt in hem dan in mij, jonkvrouw Gasparde, dan ga ik maar. Het ga je goed. Adieu.

Henrik (loopt haar achterna): Maar... Nee zo bedoelde ik het niet... Jonkvrouw Gasparde.... Luistert U naar mij .Ik....

DOEK (Lied nr. 7)

S C E N E 7 : OP DE EENDRACHT.

Personen: Kapitein Lumey, Henrik, Matrozen: Joris den oude cleerkoper, Jan Droog-scheerder, Peter de backer, Hans Poo t, Griet, Teuntje, Lange Freek.

Te beginnen met: „freek“

Kap. Lumey: Naar de achterplecht jullie. Hee jij daar, help mee met het lopend want. Freek, de fokkemast in. Nee jij niet. Kom hier. Kom hier bij alle kartouwen die ik aan boord heb of ik smijt je eigenhandig naar beneden. Naar de voorsteven, jij. Roerganger, meer naar bakboord.

Henrik: Goddank we varen.

Joris Cleerk.: Ja, wat dacht je dan ?

Henrik: We hellen helemaal over naar lijzijde.

Jan Dr.: Kan wel horen dat ie nog nooit gevaren heeft.

Peter de B.: Jonge dit is het mooiste wat er is. Zuchtend krakende masten en touwwerken. De volle wind in de zeilen. Dat schiet op.

Jan Dr.: Je voelt je niet zo lekker, jij hè ?

Henrik: Hebben jullie iets te eten voor me ?

Joris Cl.: Wat? Nu al eten? We zijn net uitgevaren.

Jan Dr.: Wacht, ik heb nog wat brood en een bokking in mijn knapzak. Ga maar naar het vooronder. Maar pas op dat de kapitein je niet ziet.

Hans Poo t: (Henrik verdwijnt in het vooronder): Hij kijkt zo uit zijn ogen. Volgens mij het hij een of ander liefje op het land achtergelaten.

(Na enige tijd komt Henrik terug)

Kapitein L. (roept onzichtbaar uit de verte): Hee, wie is daar in het vooronder? Doe dicht, anders kunnen we vanavond water hozen.

Jan Dr. : Zo, ben je d'r weer? En heeft de bokking geholpen ?

Hans P. : Jij daar. Hoe moet dat met jou gaan als we straks de spanjaard tegenkomen.

Henrik: Spanjaarden ? Op zee...?

Hans P. : Ja, waar dacht je dan?

Jan Dr. : Misschien zien we ze straks wel. Kijk maar of je masten ziet verschijnen met rode wimpels, witte vlaggen en een Bourgondisch kruis. Ze zijn meestal wel vijf keer zo groot als onze geuzebodems. Ook dragen hun kannonnen veel verder. Maar jonge, als het lukt, dan varen we door hun vuurlinies heen, geven hen van dichtbij de volle laag en dan lags opzij, enterdreggen uitgooien en vast zit ie.

Henrik: En wat gebeurt er dan ?

Joris Cl. : Jaaaa. Dan wordt het pas echt spannend, ventje. Dan klimmen we aan boord. Maar pas op de gebluste kalk en de kokende pek. Man tegen man tot het schip de onze is. (LIED Nr. 8) *Start op de tonijn*

Jan Dr. : Wie ben jij eigenlijk en hoe kom je hier ?

- Henrik :Ik ben Henrik. In de herberg bij ons werd bemanning voor de schepen geronseld. Zodoende.
- Jan Dr. :Ik zal jou deze mannen van ons schip de Eendracht dan ook maar aan jou voorstellen. Om met mezelf te beginnen: ik ben Jan Droog-scheerder. Dit hier is Joris den ouden cleerkoper, Peter de Backer, Hans Poot en daar verderop zitten Griet en Theuntje.
- Griet :Wie riep er daar mijn naam?
- Henrik :Zijn er dan ook vrouwen aan boord?
- Griet :Vrouwen? Een hele hoop jongen. 't Is het beste deel der bemanning.
- Hans Poot: Hee Grietje, hoe gaat het met je man?
- Griet :Een man? Dat is me wat geseyt. Nooit weer. Ik zeg d'r tegen mezelf: Griet, wacht jou voor een ding dat man hiet. Ik ga daar waar het mij belijft doe wat ik wil. Ach zwijg. (naar Theuntje) Ik hoef d'r niemands hoofd waar te nemen of te achten. Nooit meer zal ik de ganse nacht op een dronkelap hoeven te wachten.
- Lange Freek (naar beneden klimmend): Ay Griet, dat is goed gezegd.
- Jan Dr. (tegen Henrik): Dat is lange Freek. 't Is een goed etend gezelschap. Hij geeft den schimmel uit het brood een houw.
- Hans Poot :O ja, en hij ziet zo gaarne z'n vrouw.
- Lange Freek: Hou je mond, Poot. M'n vrouw? Zij deed d'r niks dan knorren, klijven kermen en zuchten. 't Is zulk een suurmuis. Ze is lang geneusd, dik gelipt met los hangende wangen. Daarom zeg ik ook Griet: trouw van je leven niet. (tegen de mannen) Ik ging uit huis naar de Taveerne. Daar hield ze mij meegenomen naar het water, naar die Geuzen, vol beloftes. Mijn buidel was leeg, daarom ging ik uit varen.
- Hans Poot :Hij verdrong zijn wijfs ringen en rokken.
- Henrik: Hoe zijn jullie hier op de Eendracht gekomen? Ook in de herbergen voor de Geus geronseld?
- Jan Dr. :Sommigen zijn van huis uit zeelui. Maar anderen, zoals Freek en jou begonnen zonder enige kunde van het schippersleven. Vaak, omdat ze penning noch kruis meer hadden, geen rooie hollandsche duit. Alles went, Henrik.
- Henrik :Die kapitein is zeker wel een harde?
- Jan Dr. :Lumey? Die kent geen genade. Maar het is de allerbeste geuzenkapitein. Hij voer vroeger op de Oostzee. Ja, met zulk schippersvolk, 't is een samenraapsel, moet je de wind er wel onder houden.
- Joris :Ay, die luizen en vlooiën bijten weer vandaag, dat me het herte breekt.
- Hans Poot: Wat heb jij daar om je nek? Ja dat glanzende. Staat zeker je meissie in. Geef hier.
- Hans Poot : 't Zal d'r wel geen geuzenpenning zijn, wat ge daar draagt.
- Peter: Je zou zeggen dat hij het achterovergedrukt heeft van dat Amsterdamse koopvaardij-schip van twee weken geleden.
- Freek :O, de Hoop. Nee dat kan niet. Toen was hij nog niet bij ons op 't schip.
- Hans Poot :Niemand heeft hier aan boord zijn eigen bezittingen. Geef hier. Geef hier zeg ik je.
- Jan Dr. :Jij hebt ons allemaal al eens over de kam geschoren, Poot. Je blijft van die jongen af. Begrepen?
- Hans Poot :Hou op jij. Je hoeft dat rijkeluiszoontje niet te beschermen. Je laat me begaan...
- Kap. Lumey :Hee, moet ik je laten kielhalen, Droogscheerder? Hou op zeg ik je. Spaar je krachten voor de spanjaard.
- Griet (tegen Theuntje): Die kerels motte ook altijd vechten.
- Joris : Schipper Lumey. Ik zie land. Is dat al de bocht van Hoorn?
- Henrik : Hoorn?
- Jan Dr. :Ja, of kom je daar vandaan?
- Henrik : Ja.
- Jan Dr. :Zeg ik weet niet wat daar binnen in staat, maar als ik jou was zou ik dat daar maar onder m'n kleren dragen. Vraag de kapitein liever om een geuzenpenning.
- Kap. Lumey: Hee, roerganger... Verder uit de kust. Daar gooien we het anker uit en wachten we tot het donker is, mannen, om onze slag te slaan.

S C E N E 8 : HOORN .

Personen: Kapitein Lumey, Hans Poot, Lange Freek, Koopman Geert, Koopman Pieter, monniken, Henrik, Peter de backer, Meisje, Jan Droogscheerder, Griet, Theuntje, pastoor., spaanse soldaat.

Kap. Lumey: Sluit de Zuiderpoort. Dat er niemand langs die kant ontsnapt.
(tegen monniken) Weg met jullie, rooms addergebroed.

Hans Poot : Baas Lumey, waar moeten ze nog hangen ?

Kap. Lumey: Overal waar je nog maar een plekje ziet. (tegen monniken) Schiet op, jij.

Lange Freek: De baas heeft de smaak wel te pakken vandaag. Ze bengelen overal.

Joris : Kom mee naar die kerk. Misschien zit er nog wat voor ons bij.

Die roomsen hebben altijd overvloed gehad.

Freek : Je bent te laat, man. De hele zaak brandt al. (Verdwijnen samen)

K. Geert : Wat heb je daar ? Waar heb je dat vandaan ?

K. Pieter : Dit ? Uit het huis van Martens, die roomse lakenhandelaar.

We moeten zien dat we vanavond in 't donker met de spullen bijtijds de poort uitkomen.

Pieter : Ja, d'r is hier in Hoorn toch niets meer te halen. Die Geuzen slaan alles kort en klein en letten nergens op, die lomperds.

Geert: Ik heb gehoord dat de spanjaard z'n beleg om Haarlem heeft geslagen. Daar kunnen we beter heen gaan.

Pieter : Als jij er maar voor zorgt, dat we om de belegeraars heen komen.

Geert : Reken, wat dat betreft, maar op mij. Al moeten we verkleed als monniken op bedevaart. De poorters van Haarlem zullen voor levensmiddelen best wel goede prijzen willen betalen.

Pieter : Daar hebben altijd al genoeg duiten gezeten.

Peter de backer (met Henrik): Halt daar, roomsen. Geen stap verder.

Geert : Rooms en ?? Wij zijn rechtgeaarde calvinisten. Zie je dat niet, man ?

Pieter: Leve Lumey.

Geert : Leve Oranje.

Peter de B.: Loop maar door.

(Henrik blijft alleen achter. Plotseling duikt er van de andere kant een meisje op. Uit haar gedrag blijkt, dat ze een schuilplaats zoekt voor haar achtervolgers. Henrik helpt haar en wijst haar de weg.)

Hans Poot : Hee... dat is me niet ontgaan. Nou heb ik je kereltje. Opzij.

Niemand ontkomt ons. Er is er geen die we sparen. Opzij, zeg ik je.

(Er ontstaat een gevecht, waarbij Henrik met de Geus over de grond rolt.

Publiek stroomt van alle kanten toe).

Lumey : Potverdrie. Alweer ?? (haalt ze uitelkaar)

Hans Poot : Ja maar baas... Hij....

Lumey : Niks geen gemaar. Doe je plicht, man. Dat jullie dat onderling zelfs hier niet kunnen laten.

Jan Dr. (helpt Henrik overeind): Jonge, jonge... Jij bent me ook een rare hoor. Van jou begrijp ik niks.

Henrik : Het medaillon.... O God, ik ben het kwijt.

Jan Dr. : Wat mompel je nou weer ? Zoek je iets ? Ben je wat kwijt ?

Henrik : Laat maar, Droogscheerder. (tot zichzelf) In het gewoel ben ik het kwijtgeraakt. O wat moet ik nou beginnen. M'n medaillon...

(Allen af)

DOEK . (Valerius nr. 10).

S C E N E 9 : DE ZIGEUNERIN .

Personen: Twee vrouwen, Zigeunerin, Claerken, Gasparde, Voorbijganger, Toeschouwers.

(Markttafereel ongeveer zoals in de eerste scène, met in ieder geval de zigeunerin en de blinde vioolspeler)

Vrouw(1) : 't Is maar goed dat de Heer van Oranje weer onder het volk is.

Vrouw(2) : Mensen wat is er een bloed gevloeid. Die Lumey met z'n Geuzen die wisten op het laatst niet meer wie ze voor zich hadden.

Vrouw(1) :De Heer van Oranje schijnt er nog al diep van onder de indruk te zijn geweest, toen hij hoorde hoe er onder de roomsen was huisgehouden.

Vrouw(2) :Vreemd genoeg was het direct afgelopen vanaf het moment dat hij in de stad was.

Vrouw(1) :Wat was het een drukte in de haven en bij de Waag. Werkelijk de hele stad was uitgelopen om hem te zien en te horen.

Vrouw(2) :Wie waren die andere Heren die met hem mee waren gekomen ?

Vrouw(1) :Ik heb het ook maar van horen zeggen, hoor. Maar volgens mij waren het de Heer van St. Aldegonde, de graaf van Montigny en de Heer van Brederode.

Zigeunerin: Mesdames, geef mij uw hand en ik zeg u uw toekomst.
(De vrouwen slaan hier geen acht op. Claerken en jonkvrouw Gasparde verschijnen)

Claerken :O jonkvrouw Gasparde, wat ben ik blij dat U weer terug bent.

Gasparde :Maar ik ook. Ondanks de troebelen waar ik van hoorde, was ik zo blij dat we weer naar hier gingen.

Trouwens Claerken, heb jij iets van Henrik gehoord ?

Claerken :Taal noch teken. Maar dat komt ook door vader, die razend was toen hij hoorde waar Henrik allemaal mee te maken had gehad.

Gasparde :Waar zou hij in hemelsnaam op dit moment zijn. Als hem maar niets is overkomen. Weet ge Claerken, ik heb er zo'n spijt van gehad dat we op zo'n manier afscheid van elkaar hebben genomen. Ik heb al die tijd aan hem gedacht. Hoeveel nachten heb ik niet om Henrik wakker gelegen. Misschien wil hij me wel nooit meer zien.

Claerken :O Gasparde, ik weet wel beter. Daar geloof ik niets van.

Gasparde :Weet ge Claerken. Mijn vader heeft mij in Dillenburg gezegd, na een bal op het kasteel, dat hij het tijd vond, dat ik ging trouwen met een edelman. Op dat moment schrok ik, maar na afloop wist ik het zeker. Claerken, ik wil alleen Henrik. Met hem wil ik trouwen.

Claerken ;Jonkvrouw Gasparde...Nee. Beseft ge wel wat U daar zegt ? Daarin zal Uw vader toch nooit toestemmen. Hij zal alleen een man van adel als schoonzoon aanvaarden.

Gasparde :En Henrik. Denk je....

Claerken :O, om U de waarheid te zeggen....

Zigeunerin :De toekomst, mademoiselles, de toekomst. Laat mij uw hand lezen en ik zal u zeggen hoe alles wordt...Wat staat ge daar nog en praat alsmaar. Praten, denken daar heb je niets aan. Ik kan uw toekomst uit de lijnen van uw hand met zekerheid voorspellen.

Claerken :Ach daar is die oude zigeunerin weer. Ze staat hier nog steeds op de markt. Ik herinner mij nu dat ik ooit eens met Henrik hier was en dat zij hem toen de hand las.

Gasparde :En ...wat zei ze ?

Claerken :Ik weet het al niet meer. Allerlei onsamenhangends.

Zigeunerin :Maar mademoiselle, gij zijt nieuwsgierig..Waarom uzelf nog langer door twijfels te plagen? Kom hier en ge weet het. Uw geldbuidel zal er wel geen last van hebben.

Gasparde : Ik doe het. (Zigeunerin neemt haar hand en zwijgt lang)
En...wat ziet U? Zeg tenminste iets.

Zigeunerin :Mooi....werkelijk....een mooie hand. De hartlijn maakt een bocht.
Hmm...Gevoelig....en mooi.

Voorbijganger: Mooi? Daarvoor hoeft je niet in haar hand te kijken.

Claerken :Loop door. Ge stoort haar in haar aandacht.

Gasparde :Wat staat er over de toekomst? Ziet ge iets ?

Zigeunerin: Rustig meisje, rustig. Niet zo overhaast. De levenslijn kruist hier...
Adel? Ja nu zie ik het duidelijk. Ge zult een edelman trouwen.

Gasparde (trekt haar hand ineens terug): Nee...

Toeschouwer: Geloof er maar niks van.

Zigeunerin (neemt haar hand weer): Het is alleen maar goeds wat ik hier lees.
Een edelman? Mijn handlezing schijnt je nogal van de kaart te brengen, meisje. Je hand trilt helemaal.

Gasparde :Claerken, kijk... Wat heeft ze daar om haar hals? Dat lijkt sprekend op...

Claerken : Je hebt gelijk...

Gasparde: Mevrouw, staat u mij toe, dat ik het sieraad, dat u daar draagt, een moment van dichterbij bekijk.

Zigeunerin :Nee. Dat is nergens voor nodig. Wat wilt u ?
Gasparde :Maar mevrouw, reken maar dat ik het u straks zal vergelden als ik in mijn buidel moet tasten. Laat mij heel even kijken.
Zigeunerin (staat het, eigenlijk tegen haar ,in, toe): Goed.
Claerken :Het is het Gasparde, het is het. Ik weet het zeker. Er staat achterop, heel klein, een H ingekrast.
Gasparde :Mevrouw, weest u zo vriendelijk en zeg mij, hoe ge aan dit medaillon komt.
Zigeunerin :Dat gaat u niks aan.
Claerken :Het is van iemand die ons dierbaar is.
Zigeunerin :Onzin.
Gasparde :O mevrouw, verkoopt u het ons. We zullen niet zuinig zijn.
Zigeunerin (neemt hen op): Ik zie dat de dames van goede huize zijn.
Hoeveel hebt ge bij u ?
Gasparde (telt, omgeven door blikken van nieuwsgierige omstanders): Zeven gouddukaten. (Verbazende uitroepen van omstanders)
Zigeunerin :Geef hier. Daar heb je het. Dat snertding werkte toch slecht bij mij.
Gasparde :Dank u, mevrouw. Vele malen dank.
Claerken :Jonkvrouw Gasparde. Kom gauw, voor ze zich bedenkt.

DOEK.

S C E N E 10 : HUIZE BREDERODE (3) .

Personen: Claerken, jonkvrouw Gasparde, Henrik, de Heer van Brederode, moeder van het dienstmeisje Claerken.

Claerken (rent opgewonden het vertrek binnen): Jonkvrouw Gasparde. Jonkvrouw G.
Gasparde :Claerken, wat ben je opgewonden. Wat is er aan de hand ?
Claerken :O jonkvrouw Gasparde. U gelooft het niet. Ik heb hem gezien.
Gasparde :Rustig nou. Wie heb je gezien ?
Claerken :Henrik natuurlijk.
Gasparde :Wat?? Waar heb je hem gezien? Waar is hij ?
Claerken :Thuis bij moeder. Hij komt nu hier naar toe...
Gasparde (ziet hem binnenkomen): Henrik...
Henrik :Jonkvrouw Gasparde. (kust haar de hand)
Ge weet niet hoe blij ik ben nu ik U weer zie, jonkvrouw.
Gasparde :Je bent niet meer kwaad op me Henrik ?
Henrik :Kwaad, jonkvrouw Gasparde? Op U ? Hoe zou ik dat ooit kunnen zijn.
Gasparde :Henrik, noem me Gasparde en geen jonkvrouw, wil je dat doen, Henrik?
En zeg me, waar ben je al die tijd geweest ?
Henrik :Gasparde, ik zal het je allemaal vertellen. Toen jullie weg gingen....
Claerken (loopt naar het voortoneel): Ik geloof dat ik ze maar even een poosje alleen laat. (zij vertrokken is, gaat alles kort in pantomime verder)
Gasparde :Wat heb jij niet allemaal meegemaakt. Wat was mijn leven in Dillenburg daarmee vergelijken saai.
Henrik :Je was ver weg en toch dichtbij, net als het medaillon, want ik moest vaak aan je denken, ondanks alle gebeurtenissen.
Lieve Gasparde, ik zou willen....
Gasparde :Wat zou je willen ? Zeg het mij..
Henrik :Ach laat maar, het heeft toch geen enkele zin.
Gasparde :Henrik, ik weet wat je wilt zeggen. Mijn vader zei mij in Dillenburg dat het tijd werd dat ik een edelman van mijn stand ging trouwen. Maar ik heb ook veel aan je gedacht en toen besepte ik, dat ik nooit met iemand anders, dan alleen met jou kon trouwen.
Henrik :Maar jonkvrouw Gasparde...
Gasparde :Gasparde.
Henrik :Hoe graag zou ik uw vader, ware het toch mogelijk, om uw hand vragen, mijn lieve Gasparde. Maar... ach ik ben toch geen edelman.
Gasparde :Henrik, voor mij ben je edel in al hetgeen je gedaan hebt.
Daarom ben je, hoe dan ook voor mij een edelman.

Henrik :Maar...

Gasparde :Vraag papa om mijn hand.Doe het.Ik zal alles in het werk stellen om te zorgen dat hij zijn toestemming geeft.

Henrik : En als hij blijft volharden ?

Gasparde :Dan vluchten we toch samen ?Zoals jij zelf al vaak hebt moeten doen. Maar wacht,ik heb eerst nog een verrassing voor je.Heb je het medaillon nog ?(Henrik wendt zich af)Ach dat is een gemene vraag van me.Ik wist het. Kijk...Hee waar is het?Het lag daar net nog op tafel.(staat op en roept Claerken)Claerken hebt ge het medaillon gezien??

Claerken :Nee..ik heb het niet gehad.

Hr.v.Brederode: Gasparde... Gasparde... Kom onmiddellijk hier. (Komt binnen) Maar wie hebben we daar ? Jongeheer Henrik.Dat is lang geleden. (wendt zich af tot Gasparde)Gasparde,weet jij hier iets van ? Waar komt dit vandaan ?

Gasparde :Het medaillon. Ik was het kwijt. Het lag op tafel.

Brederode :Ik zag het liggen. Waar komt het vandaan ?

Gasparde :O papa,het is van Henrik.

Brederode :Wat? Van hem ?Nee dat is onmogelijk.Uitgesloten.

Gasparde :Ja werkelijk. Hij heeft het altijd bij zich gedragen.

Brederode :Dat is toch zonderling. Jongeheer Henrik,hoe komt ge aan dit medaillon ?

Henrik : Ik kreeg het van mijn moeder.

Brederode :En waar heeft zij het vandaan ?

Henrik : Ik weet het niet. Zij heeft het mij nooit gezegd.

Brederode :Claerken,haal haar onmiddellijk naar hier.(Claerken gaat weg) Waarom lag het medaillon dan op tafel,voor ge hier was ?

Henrik :Heer van Brederode,ik zeg U de waarheid.Ik had het verloren in een straatgevecht met een geus.

Brederode :Met een geus ??? En toen ?

Gasparde :Toen vonden wij het papa. Een waarzegster droeg het op de markt. 't Is wonderlijk.

Brederode :Dat is het zeker.Hier kan ik geen touw meer aan vastknopen. (Claerken komt binnen met de moeder)Ah en gij zijt de moeder van onze trouwe dienstmaagd. Treed binnen.Ik wil U iets vragen. Kent ge dit ?

Moeder : Het medaillon... Dat ken ik zeker,Heer.Ik gaf het Henrik.

Brederode :Maar,vertel me,hoe bent ge daar dan aan gekomen ???

Moeder :Een kennis van me diende als vroedvrouw bij de graaf van Henegouwen.

Brederode :Juist ja,de leeuw,het wapen van Henegouwen. Ga door.

Moeder :Zoals ge weet,Heer,kwam de graaf op een ongelukkige wijze om door een val van zijn paard. Zijn vrouw nu,stierf kort daarop in het kraambed bij de geboorte van het eerste kind en toen begon de vroedvrouw een goed katholiek gezin voor het jonge kind te zoeken. Ze bracht het bij mij en het medaillon,een familiestuk,gaf zij bij de mooie kostbare kleertjes. Ik heb de kleertjes nog Heer. Wilt U ze zien ?

Brederode :Misschien.Maar vertel mij eerst,waarom gij hier nooit eerder over hebt gesproken .

Henrik :Maar moeder....

Moeder :Ja Henrik,wist je niet.Je bent bij mij opgegroeid en ondanks je afkomst toch mijn zoon. (tegen de Heer van Brederode) Het medaillon was mij gegeven op voorwaarde dat ik er met niemand over zou spreken,tenzij er nadrukkelijk naar gevraagd werd. Deed ik dit wel,dan zou het medaillon zijn goede kant verliezen en een andere kant laten zien. Het was vaak moeilijk,Heer, die belofte gestand te doen,vooral na alles wat er zich afspeelde.

Hr.v.Brederode:Ik begrijp het en dank U voor hetgeen U hebt gedaan.

E P I L O O G :

Personen: Schilder Johannes, Jonkvrouw Therèse, Joost, jongen, vrouw, man,
andere man, vele toeschouwers.

Therèse : Zo droeg mijn grootvader het edele in zich verborgen en kwam
de voorspelling van de waarzeggende zigeunerin, dat Gasparde
een edelman zou trouwen in alle opzichten uit.

Schilder : Nu begrijp ik welk een kostbaar kleinood dit medaillon voor U
moet zijn, jonkvrouw Therèse.

Therèse : Hoe staat het met mijn portret ?

Schilder : O, het wordt mooi, buitengewoon, door alles wat U vertelde van Uw
familie, zag ik Uw beeld heel duidelijk voor ogen en lukte het
me steeds beter. Ik dank U jonkvrouw Therèse, voor alles wat U
vertelde.

Therèse : Ge maakt me werkelijk nieuwsgierig. Mag ik het zien ?

Schilder : Nee, helaas. Dat kan pas als het werkelijk helemaal af is.

Joost : Heer Johannes, meester...

Schilder : Joost ?? Wat is er?

Joost : Neem mij niet kwalijk, meester, maar ik hoorde net dat er ieder moment
een Oostindiëvaarder de haven kan binnenlopen. En ik wilde vragen
of U meeging, maar ik wist niet dat...

Schilder : 't Is goed Joost. Dank je wel. (tegen Therèse) We hebben een hele tijd
gewerkt. Het lijkt mij voor vandaag voldoende, als U er mee instemt?

Therèse : O zeker. En ik zou graag met U meegaan naar de kade om de aankomst
van het schip mee te maken.

Schilder : Maar natuurlijk. Mag ik U daarheen begeleiden, jonkvrouw Therèse
van Henegouwen ?

Therèse : Graag, meester Johannes. (Zij gaan door de deur af)

(Het doek gaat open. Vele mensen verdringen zich op de kade)

Jongen : Ik zie 'm. De mast.

Vrouw : Ze staan op het dek en zwaaien.

Man : Ik ben benieuwd welke vracht ze hebben na die maandenlange reis
om de Kaap.

Andere man : Als het specerijen zijn, dan zullen de heren van de compagnieraad
zich in de handen wrijven.

DOEK. (Muziek : Valerius nr. 1) .

E I N D E .